

Teatre Kursaal de Manresa

ANTECEDENTS HISTÒRICS

Marc Torras i Serra

El passeig a inicis del segle XX

A finals del segle XIX, fruit de l'expansió urbana fora de les muralles, i un cop acabades les obres de cobriment del torrent de predicadors, l'estiu de 1891 s'inaugurava el primer tram del Passeig de Pere III. Amb el pas dels anys, i ja a inicis del segle XX, aquest passeig va passar a ser la via urbana més important de la ciutat i el símbol de la nova Manresa moderna, burgesa i adinerada, que construïa els seus edificis més emblemàtics en aquesta nova via de l'eixample de la ciutat. Així, si bé s'hi construïren alguns edificis industrials (la fàbrica de galetes la Polar o la serradora Marsal), altres que podríem considerar com del sector dels serveis (Banca Arnús, Hotel Mundial, etc.) o locals d'entitats socials i polítiques (Montepio Artesà, Unió Patriòtica de Manresa, Associació de la Premsa de Manresa i Comarca, Círculo Español de Cultura y Recreo, etc.), ben aviat en aquest nou passeig també s'hi varen edificar diversos edificis residencials, com serien les cases Serrahima, Sitges, Padró Riera, Soler i Arola, Gabernet Espanyol, Puig i Font o Davant –val a dir que alguns d'aquests edificis es van construir, en part, gràcies als beneficis obtinguts per alguns comerciants i fabricants durant la Primera Guerra Mundial–. Tot i això, però, el Passeig ben aviat esdevingué la principal zona

d'oci i esbarjo de la ciutat, atès que en ell s'hi concentraren cafès i sales d'espectacles. Així, podríem parlar del cafè Alhambra, més conegut com la Gàbia, el cafè Condal, l'American Bar, el Teatre Nou –on també es projectaven pel·lícules–, així com un primer cinema a la cantonada amb el carrer canonge Mulet i, a partir de l'any 1909, el Casino, que, ampliat el 1917, ja esdevingué l'emblema principal de la nova Manresa benestant i senyorial. Ben aviat, també a aquests locals i a aquesta oferta de l'oci s'hi afegí un nou edifici que es volia destinar a teatre i cinema: el teatre Kursaal.

La construcció del Kursaal

Aquesta nova sala d'espectacles es construí en el solar que inicialment havia ocupat la serradora Marsal, destruïda en un incendi. Aquest era un ampli solar que hi havia entre la fàbrica de galetes la Polar i el cafè Condal i que obria al Passeig i al carrer Carrió. Val a dir, però, que el projecte inicial que el propietari dels terrenys i promotor de l'obra tenia per a aquesta zona de la ciutat era ben diferent del de la construcció d'un teatre. Efectivament, en un primer moment, el 20 d'octubre de l'any 1924 Andreu Cabot i Puig, propietari del solar, presentava a l'Ajuntament una sol·licitud de permís d'obres per a la construcció d'un passatge entre el carrer Carrió i el Passeig, a semblança dels que en aquell moment s'obrien travessant algunes illes de cases de l'Eixample de Barcelona. Segons la sol·licitud, en aquest passatge, que el propietari volia que s'anomenés passatge Cabot, s'hi construirien dues cases, una a cada cap del passatge i, entre aquestes cases, quatre vivendes petites de planta baixa i jardí.

Per la documentació que tenim no podem saber massa bé què va passar exactament i quins van ser els motius que van portar al canvi de projecte i a la construcció del teatre. Només podem dir que, un mes després de la sol·licitud d'aquest permís de construcció, el 22 de novembre de 1924 el mateix Andreu Cabot presentava una nova sol·licitud que afectava a una al-

tra propietat que posseïa en el mateix Passeig. En aquest cas es tractava d'un edifici que tenia a la cantonada del Passeig i el carrer canonge Mulet i que estava destinat, de manera provisional a cinematògraf. En aquesta sol·licitud Andreu Cabot demanava poder enderrocar aquest edifici provisional i construir-ne un de nou en el qual preveia fer un xamfrà de 9 metres en comptes del de 6 metres que hi havia en aquell moment. Tot això, segons la sol·licitud, per tal de donar major monumentalitat a la façana del nou cinematògraf. Amb tot, passats uns mesos, el 17 d'abril de 1925 es suspènien els tràmits del permís de construcció d'aquest edifici, a petició del mateix Cabot. Sens dubte, un cop ja s'havien començat els tràmits burocràtics per a la construcció d'ambdós edificis, el mateix promotor es deuria repensar i va fer un canvi de plans, deixant de banda la construcció del que havia de ser el passatge Cabot per construir en el seu lloc el que havia de ser el cinematògraf. Així, passat un any de la suspensió del projecte de construcció d'un cinematògraf a la cantonada entre el Passeig i el carrer canonge Mulet, el 29 d'abril de 1926 Andreu Cabot presentava una nova sol·licitud de permís d'obra, aquesta vegada per a la construcció d'un teatre-cinema en el solar que tenia entre el Passeig i el carrer Carrió. Aquesta sol·licitud ja incloïa una memòria de construcció del nou edifici, datada l'1 de febrer de 1926 i signada per l'arquitecte manresà Josep Firmat i Serralmaera.

Segons la memòria de l'arquitecte, aquest edifici, projectat expressament com a cinematògraf i sala d'espectacles, hauria de disposar de set sortides, de dos metres d'ample com a mínim, per al públic i una altra més gran que comunicaria l'escenari amb el carrer Carrió. Pel que fa a la disposició interna, hi hauria un pati de butaques i dos pisos, el primer dels quals seria en part per a llotges i en part per a amfiteatre, mentre que el segon es destinaria a entrada general o galliner. La cabuda de la sala seria de 2.000 espectadors mentre que la capacitat cúbica del local seria d'uns 12.000 metres cúbics. Hi hauria dos guardarobes

sota del primer tram de les escales i en comunicació amb la sala (per tal d'evitar dificultats en la sortida) i cadascuna de les plantes de pis tindria una sala de descans. La comunicació entre els dos pisos i la planta baixa seria per dues escales que s'aixecarien als costats de la sala i que es comunicarien directament amb els vestíbuls. Per acabar, també es preveia la construcció, davant de l'escenari, d'un fossat per a l'orquestra, que tindria una profunditat d'1,8 metres.

Pel que fa a aspectes ja relacionats amb la tècnica constructiva, Josep Firmat explicava en la seva memòria que es faria servir formigó armat per als fonaments, mentre que per a les façanes, caixes d'escala, murs de càrrega i separacions de l'escenari amb la sala, el material constructiu que s'hi utilitzaria seria el totxo. Els sostres i pisos de les sales i passadissos es farien amb jàsseres i biguetes de ferro i hi hauria un cel ras entre la sala i la coberta. La ventilació de la sala es faria per vuit finestres laterals a l'alçada del tercer pis que es veurien completades amb cinc rossases que s'obririen a l'alçada del cel ras. La separació entre llotges i d'aquestes amb el passadís es faria amb envans de totxo, recoberts de fusta impregnada amb substàncies ignífugues. Pel que fa a la cabina per a la màquina de projecció, especificava que s'hauria de construir de totxo i que es situaria a la segona planta, sota de la sala de descans de la planta d'entrada general i fora de la sala, de manera que no impedís la sortida del públic.

La calefacció de la sala es faria per sistema d'aigua calenta o vapor, amb canonades i radiadors de ferro situats dins dels murs i sota el terra de la sala amb reixetes en el paviment. Pel que fa a la ventilació, a més de les finestres i rosasses que hem esmentat, hi hauria cinc potents ventiladors.

Respecte a l'estil constructiu en que es projectava construir l'edifici, Josep Firmat indicava en la seva memòria que, si bé no havia seguit les normes de cap estil determinat, s'havia inspirat en l'estil renaixentista i acabava dient que, a nivell de façanes, havia procurat que s'hi acusessin les funcions de les plantes, decorant-les tal i

com demanava la importància de l'edifici.

Un cop fets els tràmits corresponents, el dia 19 de maig de 1926 l'Ajuntament atorgava el permís municipal de construcció del nou edifici i, ben aviat, començaren les obres de construcció, a càrrec del contractista manresà Miquel Grifell i Tasis. Hem de suposar que es treballà a bon ritme, de manera que un any després l'edifici ja estava acabat i el 19 d'agost de 1927, un cop fetes les inspeccions oportunes i batejat com a Gran Kursaal, rebia, del govern civil, el permís d'obertura com a sala de teatre i cinema. Així es podia inaugurar aquest nou edifici monumental d'estil noucentista amb una àmplia porxada en la seva façana del Passeig, una gran sala de platea, 26 llotges i dos pisos superiors, també de gran capacitat. Tot això feia que el Kursaal fos el teatre i cinema amb més capacitat d'espectadors de Manresa i, sens dubte, un dels més grans de Catalunya.

La inauguració i els primers espectacles

Pocs dies després d'haver rebut els permisos corresponents, el 26 d'agost de 1927, es celebrava un gran acte inaugural amb l'assistència de diverses autoritats i representants de les entitats i la societat local. Aquest acte va ser amenitzat per l'orquestra Massana i, després d'una visita a l'edifici, es serví un sopar que acabà amb els brindis i amb diversos parlaments: del regidor Parés, del diputat provincial Joaquim d'Argullol, de l'alcalde Josep Rosal i Esteve, de Josep Prat i Piera, que parlà com a representant de l'Associació de Premsa, i per últim d'Andreu Cabot. La premsa del moment es féu ressò de la grandiositat del teatre i de la sala i de la importància que aquest suposava per a la ciutat. En aquest aspecte, cal reproduir la descripció de l'edifici i els elogis que l'endemà de la inauguració, es feien des de les pàgines del diari El Pla de Bages: "La impressió que ens produí el nou coliseu depassà els límits de tot el que havíem pogut imaginar-nos. El Gran Kursaal, bastit amb una sumptuositat i un gust artístic ex-

traordinaris, dotat de totes les comoditats i perfeccionaments moderns, amb una riquesa inusitada de detalls en l'ornamentació, passa a lloc preferent entre les joies arquitectòniques de la nostra ciutat i honra especialment aquesta. Espais i de bones condicions acústiques, amb una cabuda d'unes dues mil butaques, sense comptar amb les vint-i-sis llotges i el departament d'entrada general, es fa capaç per als esdeveniments artístics de més transcendència i constitueix indiscutiblement un coliseu com poquíssims d'altres podríem trobar-ne únicament en les grans capitals".

Amb tot, el primer gran espectacle va tenir lloc quatre dies més tard, el 30 d'agost, quan dins dels actes de la Festa Major va tenir lloc la representació de l'òpera Aida, que comptà amb l'actuació de l'orquestra del Liceu. El dia 31 i dins la mateixa Festa Major s'hi representaven les sarsueles *El huesped del Sevillano* i *Glorias del Pueblo*. Val a dir que per a aquestes primeres representacions, una llotja costava 60 pessetes, una butaca de platea entre 5 i 7 pessetes, depenent del lloc, i una entrada al segon pis 2 pessetes. El cap de setmana següent a la Festa Major, el 4 de setembre s'hi representà *La alegría de la huerta*, *Cançó d'amor i de guerra* i *Marina*.

Uns dies després, el 8 de setembre del mateix 1927, es projectaven les primeres pel·lícules. Aquestes van ser *Todos somos hermanos*, *La mujer de mi marido* i la pel·lícula còmica *Lucas tiene hambre*, a més del noticiari *Novedades internacionales*. Val a dir que, lògicament, en un primer moment les pel·lícules encara eren mudes i s'acompanyaven de música en viu. La primera pel·lícula sonora que es projectà al Kursaal, va ser la titulada *Sombras blancas*, els dies 1 i 2 de desembre de 1929.

Breu trajectòria del Kursaal

Des de la seva obertura i fins que va tancar les portes definitivament, l'any 1988, el Kursaal fou un dels teatres i cinemes més importants de la ciutat, on es projectaren les millors pel·lícules de cada moment, com la superpro-

ducció *La reina Cristina de Suècia*, amb Greta Garbo, l'1 de desembre de 1934, o la pel·lícula *Los tres caballeros*, de Walt Disney on per primera vegada es combinaven imatges d'actors amb dibuixos animats, projectada el 22 d'abril de 1947.

Igualment, el Kursaal fou escenari de nombroses representacions teatrals, així com de concerts i representacions de sarsuela i d'òpera. En aquest aspecte, podem esmentar les representacions de l'òpera Tosca, de Puccini, per la Festa Major de 1928, de la sarsuela *Los Gavilanes*, l'any 1953, la sarsuela *Bohemios* amb el cor i solistes de l'Orfeó Manresà i el cos de ball de l'Esbart de Dansaires Manresans', el 22 de febrer de 1961, o *Cançó d'amor i de guerra*, dins dels actes de la Llum de 1962. De la mateixa manera, també cal recordar l'actuació a l'escenari del Kursaal dels més famosos actors i cantants de cada moment. Així, pel que fa a actuacions musicals d'importància, podem esmentar l'actuació conjunta de Marcos Redondo i Emili Vendrell, el 9 de desembre de 1930; l'actuació de la vedette Raquel Meller, per la Festa Major de 1934; el concert simfònic que tingué lloc el 4 de desembre de 1936 a càrrec de la Banda Municipal de Barcelona, dirigida per Joan Lamote de Grignon; l'actuació, el 30 de novembre de 1937, de l'Orquestra Simfònica Catalana en un concert organitzat per la Direcció General de Radiodifusió de la Generalitat i que va ser radiat per a tot Catalunya; així com les actuacions de l'Orfeón Donostiarra, el 17 de maig de 1948, o de l'Orquestra Municipal de Barcelona, dirigida per Eduard Toldrà, el 7 d'octubre de 1953; la darrera actuació del baríton Marcos Redondo en el seu comiat dels escenaris de fora de Barcelona, que volgudament tingué lloc en el Kursaal el dia 30 de setembre de 1957, o diverses actuacions de l'Orfeó Català (els anys 1933, 1952 o 1982, entre d'altres). Així mateix, per l'escenari del Kursaal també hi passaren diversos integrants de la Nova Cançó. Per posar només dos exemples, podem esmentar el recital que Lluís Llach oferí el 24 de febrer de 1970, organitzat pels alumnes de Sisè de l'Institut Lluís de Peguera,

o el multitudinari recital de Raimon, de l'1 de març de 1977, que, segons la Gazeta de Manresa, congregà uns 2.000 espectadors.

Altres activitats que també tingueren lloc en el Kursaal i que cal recordar ja foren de caire institucional, polític o de signe cultural ben divers. Així, dos mesos després de la seva inauguració, el 30 d'octubre del 1927, el Kursaal acollia els actes de celebració del 25è aniversari de la fundació de l'Orfeó Manresà, amb un concert on participaren més de 140 cantaires, dirigits pel mestre Miquel Blanch i que interpretaren l'Oda Ceciliania, de Hèndel. Igualment, el Kursaal fou l'escenari de la celebració del 50è aniversari de l'Orfeó Manresà, el 19 d'octubre de 1952, aquesta vegada amb l'actuació de l'Orfeó Català, dirigit per Lluís Millet. Uns altres exemples dels diversos actes de tipus social o cultural que al llarg dels anys tingueren lloc en el Kursaal, serien la sessió fundacional de l'entitat Amics del Teatre, l'1 de juliol de 1930, o la celebració, el 6 de maig de 1962, dels VII Jocs Florals del Grup Pirelli.

Sens dubte, però, un dels actes de més transcendència que es realitzà en el Kursaal tingué lloc el 7 de juny de 1931 i consistí en la commemoració de les Bases de Manresa, durant la primera visita a la ciutat de Francesc Macià com a President de la Generalitat. Aquest fou un acte d'afirmació catalanista que tingué un gran ressò en la política local i nacional i en el qual, a més de Macià, també hi van participar, entre d'altres, Leonci Soler i March, Francesc Farreras i Duran, Ventura Gassol i l'alcalde de Manresa, Joan Selves i Carner.

Al llarg dels anys el Kursaal també fou l'escenari d'actes electorals, sindicals i d'esdeveniments polítics i socials de tota mena com, per exemple, serien els diversos festivals benèfics i actes de caràcter polític que tingueren lloc durant la República i la guerra civil; mítings polítics com el de Francesc Cambó l'11 de febrer de 1936 acte que, segons el diari *El Pla de Bages*, comptà amb l'assistència de més de 5.000 persones; o els actes de partits polítics durant els primers anys de la democràcia, com la presentació a

Manresa de Convergència Democràtica de Catalunya, el 9 de març de 1977.

La darrera etapa del Kursaal

Pel que fa als darrers anys de vida activa del Kursaal, si bé continuà funcionant com a teatre i cinema, hi predominà majoritàriament aquest darrer, moltes vegades amb la projecció en sessió doble de pel·lícules de segona fila o, quan eren pel·lícules de prestigi i qualitat, amb unes còpies velles i dolentes. Cal tenir present que en aquest darrer moment els principals cinemes de Manresa, on es projectaven les millors pel·lícules o les més recents, ja eren l'Atlàntida i el Catalunya. Així, a nivell teatral podríem destacar la representació de l'obra *Glups!*, de Dagoll Dagom, el 2 de febrer de 1985, mentre que les dues darreres pel·lícules que s'hi van projectar, en sessió doble, van ser *Las verdes vacaciones de una familia bien* i *Algo salvaje*, els dies 11 i 12 de juny de 1988, coincidint amb l'estrena dels nous Multicinememes Atlàntida. Unes setmanes després, el Kursaal va passar a ser de propietat municipal, fet que ocorregué l'estiu del mateix 1988, pocs dies abans que hi tingués lloc la darrera representació sobre l'escenari del teatre. Aquesta darrera vegada que el Kursaal obrí les portes fou el 28 d'agost de 1988 quan, dins dels actes de la Festa Major, s'hi representà la revista *Loco*,

loco music hall, a càrrec de la companyia d'El Molino i amb l'actuació estelar de Mary Santpere.

A partir d'aquest moment el Kursaal tancà definitivament les portes. Amb tot, cal indicar que no per això el Kursaal va deixar de ser un punt de referència ciutadà i un escenari on tinguessin lloc representacions de tota mena. Gràcies al fet d'haver passat a ser propietat municipal, ben aviat es començà a utilitzar el pati com a lloc de celebració d'activitats infantils, concerts, teatre, dansa, projecció de pel·lícules a l'aire lliure i tota mena d'actes que tenien i tenen com a teló de fons la façana de l'edifici.

Bibliografia

- CAMPRUBÍ i PLANS, Josep, *Teatres a Manresa*, dins 'Dovella', núm. 63, Manresa, primavera 1999, ps. 23-30.
- Fàbriques i empreses, I*, Manresa, 1994.
- Fàbriques i empreses, II*, Manresa, 1998.
- DD.AA., *Història gràfica de Manresa*, (7 volums), Parc edicions selectes, Manresa, 1990-1997.
- GASOL i ALMENDROS, Josep M., L'oci i els esports, dins DD.AA.: *Història de la ciutat de Manresa 1900-1950*, vol. III, Caixa de Manresa, Manresa, 1991, ps. 325-398.
- SARDANS, Jordi, 1896: primeres projeccions de cinematògraf al Conservatori, dins *Les persones i els fets, 'El Pou de la Gallina'*, Manresa, s/d, ps. 213-216.

Marc Torras i Serra

Director de l'Arxiu Històric
Comarcal de Manresa